

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De Amsterdamse jaren van Willem Kloos: Deel II (1888-1900)

Oerlemans, F.J.

Publication date
2013

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Oerlemans, F. J. (2013). *De Amsterdamse jaren van Willem Kloos: Deel II (1888-1900)*. [, Universiteit van Amsterdam].

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

31 Sic transit gloria mundi Intermezzo X

Nadat ze koffie hadden gedronken bij de uitspanning Jan Tabak in Bussum, vroeg Willem Kloos op Villa Parkzicht de hand van Jeanne Reyneke van Stuwe. Hij had haar nog niet eerder ontmoet: het was een blind date die uitliep op een verloving.

De romance was begonnen met een briefje uit juli 1898, met wat verzen van de drieëntwintigjarige Haagse freule aan de bijna veertigjarige hoofdredacteur van De Nieuwe Gids. Kloos nam pas in november van dat jaar de moeite haar te antwoorden en adviseerde haar vervolgens haar verzen liever nog niet te publiceren, hoewel hij er bijzonder mooie regels in aantrof. De volgende dag schreef ze naar Bussum dat ze innig gelukkig was met Kloos' brief, maar dat haar verzen al bij de drukker lagen. Het dichtbundeltje dat niet veel later verscheen, werd in De Gids met hoongelach ontvangen. De brieven volgden elkaar in snel tempo op en zo kon Kloos Witsen begin april '99 berichten dat hij met Jeanne was verloofd en ontzettend verliefd was. Sinds zijn verloving met de Haagse freule transformeerde Willem Kloos gaandeweg van de Amsterdamse bohémien in een Haagse burgerman.

De wereld waarin Kloos werd geboren, was voorgoed verdwenen. 'Nog een béétje geduld', aldus de anarchist Alexander Cohen, 'geduld bij manier van spreken, en gepaard, wel te verstaan, met de voortzetting van het terrorisme, en de dageraad van het Duizend-jarige Rijk, het Rijk der Liefde – "le doux règne de l'amour, l'amour" – breekt aan.'⁸⁶⁹ Voorlopig bleef het 'rijk der liefde' uit. Het was een veelbewogen tijd, waarin Europa op haar grondvesten wankelde. In Wenen vond onder massale belangstelling de begrafenis plaats van keizerin Elisabeth van Oostenrijk, die door de 25-jarige Italiaanse anarchist Luigi Lucheni op 10 september 1898 op de kade van Genève was doodgestoken met een geslepen vijl. Lucheni had het eigenlijk gemunt op de Franse troonpretendent, Prins Henri van Orléans. Opnieuw dompelde de Habsburgse dynastie zich in rouw. De enige zoon van Elisabeth en keizer Frans Jozef – en daarmee troonopvolger – had zich bijna tien jaar eerder, in gezelschap van zijn maîtresse, op slot Mayerling van het leven beroofd.⁸⁷⁰ En het drama was nog niet op zijn eind. Op 28 juni 1914 schoot de Servische nationalist Princip groothertog Frans Ferdinand – de nieuw beoogde troonopvolger – en zijn vrouw dood tijdens een van Frans Ferdinands inspectiereizen in het door Oostenrijk bezette Sarajevo. Deze dubbele moord bleek het startschot voor de Eerste Wereldoorlog.

Ook op andere vlakken was het onrustig. In maart 1898 werd in de Duitse Rijksdag met een grote meerderheid de vlootwet aangenomen. Vanaf dat moment bouwde Keizer Wilhelm II aan de Duitse vloot die op zeker moment moest wedijveren met de onaantastbaar geachte vloot van het Verenigd Koninkrijk. In 1914 bleek dat voor de Britten een van de casi belli. Daarnaast vroegen allerlei kwesties om een oplossing, zoals de eeuwige, zich voortslepende vijandschap tussen Duitsland en Frankrijk, de conflicten op de Balkan door de terugval van het Ottomaanse Rijk en verschillende koloniale kwesties. In 1917, nog tijdens de Eerste

⁸⁶⁹ Cohen [1932], p. 236.

⁸⁷⁰ Zie hierover: Ros1989.

Wereldoorlog, grepen in Rusland de bolsjewieken de macht en stortte de standenmaatschappij ineen.

Tegen het einde van de negentiende eeuw voorspelden de bevrijders van de arbeidersklasse het definitieve failliet van het oude Europa, terwijl de bourgeoisie zich wentelde in de levensvreugde van 'la belle époque' en niet beseftte dat er werd gedanst op een vulkaan die op uitbarsten stond. Jan Romein verklaart dat onterecht gebleken optimisme als volgt:

Europa zelf immers leek zijn periode van oorlogen te boven. De Frans-Duitse oorlog van 1870-1871 leek de laatste. Hij had bovendien maar kort geduurd en was betrekkelijk onbloedig geweest. De schrik van de Commune was vergeten. Met vrede en orde leek ook de vooruitgang verzekerd. Wetenschap en techniek boekten de ene zege na de andere: de wereldtentoonstelling in Parijs van 1900 toonde ze alle, in model, in beeld of in werkelijkheid. Geen wonder dat er algemeen optimisme heerste. [...] De overtuiging vatte post, dat de Europese verworvenheden blijvend waren en voorbestemd zich eerlang over de hele aarde te verbreiden.⁸⁷¹

Duizenden stroomden toe om in Parijs te zien hoe de 'nieuwe wereld' zich manifesteerde. In de verbeelding van Geert Mak:

röntgenapparaten waarmee je dwars door een man en vrouw heen kon kijken, er was een autotentoonstelling, er stonden toestellen voor draadloze telegrafie en buiten reed de eerste ondergrondse lijn van de Métropolitain, in nog geen anderhalf jaar aangelegd tussen Porte de Vincennes en Porte Maillot. [...] De militaire afdeling bracht de nieuwste wapentechnieken: de mitrailleuse, de torpedo, de pantserkoepel, de apparaten voor draadloze telegrafie, de militaire automobielen. En er draaide, helemaal nieuw, een fono-cinematheater. [...] In de kelders van het Elektriciteitspaleis dreunden ondertussen tweeënnegentig stoomketels, die met hun dynamo's al deze nieuwigheden aanjoegen: de elektrische trein, de roltrappen, het trottoir roulant, het Grote Wiel met zijn tachtig hangende wagons, het dertig meter hoge Waterkasteel. [...] Licht was er in verbijsterende overdaad: vijfenveertighonderd lampen alleen in de Erezaal, naast de vijfduizend lampen in het Elektriciteitspaleis, de elfhonderd op het dak, en vijfhonderd op de speciaal gebouwde feestbrug, de Pont Alexandre III.⁸⁷²

De eerste internationale vredesconferentie in Den Haag in mei en juni 1899 leek ook een signaal voor de start van een nieuwe wereldorde. Vertegenwoordigers van 26 regeringen maakten afspraken over methoden van oorlogvoering, zowel te land als ter zee. Het uitvoeren van bombardementen vanuit luchtballons, het gebruik van gifgassen en andere chemische wapens en het gebruik van hollepuntkogels werden (tijdelijk) verboden. Het belangrijkste resultaat was wel het besluit om vrijwillige arbitrage in te voeren. Dit leidde tot de oprichting van het Permanent Hof van Arbitrage, dat later werd gevestigd in het

---

⁸⁷¹ Romein 1976, p. 45.

⁸⁷² Mak 2004, p. 28-29.

Vredespaleis in Den Haag. Daarnaast was in ons land op zeer bescheiden schaal ook de kolonie Walden een teken van hoop op een betere wereld. Van Eeden had de kolonie, die tevens dienst deed als rustoord voor psychiatrische patiënten, in 1898 op basis van gemeenschappelijk grondbezit op het Bussumse landgoed Cruysbergen opgericht.

Ook was er nog steeds een groep 'sociaal zeer allergischen', zoals Jan Romein hen noemde. Voor hen waren de tekenen van desintegratie overal zichtbaar. Door de toenemende macht van de opkomende arbeidsklasse zagen zij hun eigen positie - in samenhang met de niet altijd even florissante economische situatie, de toenemende wapenwedloop en spanningen rond de koloniën - danig ondermijnd.⁸⁷³ De tronen van de Romanows, de Habsburgers en de Hohenzollerns wankelden tot zij definitief instortten, waarmee de grootmachten Rusland, Oostenrijk-Hongarije en Duitsland al tijdens en kort na de Eerste Wereldoorlog uiteenvielen. De revolutie in Rusland slaagde, in Duitsland won gematigd links het van de communisten en in Nederland vergiste Troelstra zich.⁸⁷⁴ Een nieuw tijdperk brak aan.

Dat de wereld totaal was veranderd, daar kon niemand zijn ogen voor sluiten. Wellicht was het veranderde modebeeld wel het zichtbaarste teken van de nieuwe tijd. Het ingesnoerde vrouwenlichaam vond haar bevrijding in de zogeheten reformkleding: lichte eenvoudige jurken waarin de contouren van het lichaam goed zichtbaar waren. Ook was het niet langer verwerpelijk dat vrouwen zich kleedden in een broek. Ook in het Bussumse, waar Kloos zich opgesloten voelde, werd de nieuwe tijd met de komst van Van Eedens Walden zichtbaar.

---

⁸⁷³ Brugmans 1961, p. 374: 'De lange golf der conjunctuurbeweging, die sedert het midden der negentiende eeuw een stijging te zien had gegeven, onderging na 1873 een neergang, welke zich tot ± 1895 voorzette. Het was een periode van dalende prijzen, en dus ook een tijd van slinkende winsten en geremde economische activiteit. De depressie in den landbouw, gevolg van den overmatigen aanvoer van Amerikaans graan, versterkte deze tendens. Nederland, nog nauwelijks in de kapitalistische sfeer opgenomen, onderging overigens den invloed van den dalenden tak der lange conjunctuurgolf niet in volle zwaarte; slechts vertoonde zich in de jaren tachtig een verlangzaming van de opwaartse beweging, die omstreeks 1850 was begonnen.'

⁸⁷⁴ Pieter Jelles Troelstra (1860-1930) meende in november 1918 dat de sociaaldemocraten de macht moesten grijpen om de belangen van de arbeidersklasse te behartigen. Al spoedig zag Troelstra zijn vergissing in en moest op zijn schreden terugkeren.